

2025

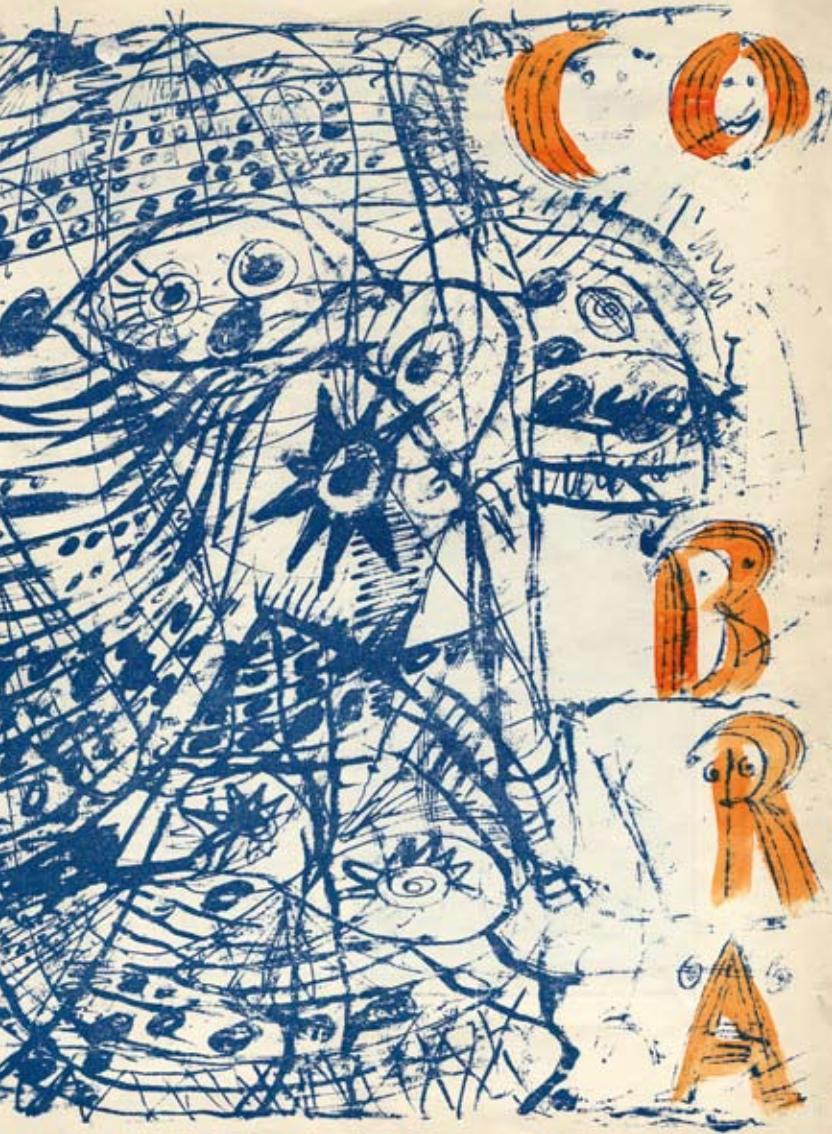
Foto van 'Høst', tijdschrift 'Cobra' nr. 1, 1949

WEG MET DOGMA'S

Op 8 november 1948 kwamen Jorn, Dotremont, Noiret, Appel, Constant en Corneille samen in een Parijs' café: een nieuwe stroming werd geboren. De Belg Christian Dotremont bedacht de naam. Het letterwoord Cobra verwijst naar de drie steden waar de kunstenaars (schilders, beeldhouwers en schrijvers) vandaan kwamen: K(C)openhagen, BRussel en Amsterdam. Ze droegen vrijheid hoog in het vaandel. Dat uitte zich in het afwijzen van dogma's, in het experimenteren en in een vrije, spontane manier van werken. Gebaren lieten zich niet langer de wet dicteren door het verstand, maar ontstonden vanuit het onderbewuste van de kunstenaar. De materie kwam vaak prominent op de voorgrond. Sommige kunstenaars engageerden zich op politiek gebied. Dada en het Revolutionair Surrealisme waren Cobra reeds voorgegaan in het verzet tegen de burgerlijke maatschappij. Drie jaar na de oprichting, in november 1951, werd Cobra ontbonden, maar de geest ervan leefde verder in de individuele kunstenaars.

Buitennomslag van het tijdschrift 'Cobra' nr. 10, 1951
Tekst: M.P. (Educateam)

Asger JORN / Ejgil JACOBSEN / Carl-Henning PEDERSEN, Omslag van het tijdschrift 'Cobra' nr. 1, 1949 (detail). Tekst: G.B. (Educatteam)

*'Bulletin voor de coördinatie
van het artistieke onderzoek.
Soepele band tussen de
experimentele groepen in
Denemarken (Host),
België (Revolutionair
Surrealisme) en
Nederland (Reflex)'*

HET TIJD- SCHRIFT

Na de oprichting van Cobra in Parijs besloten Dotremont en Jorn een internationaal tijdschrift voor experimentele kunst te lanceren. Zij wilden hierdoor de groep een stevige basis geven en de ideeën en artistieke productie van de beweging in alle vrijheid kunnen verspreiden.

Het tijdschrift 'Cobra' ontstond dus tegelijk met de beweging waarvan het de spreekbuis was. Het tijdschrift was de belichaming van Cobra:

- > **door zijn titel** - 'Cobra' - die op zich, de identiteit van de groep samenvatte.
- > **door zijn vormgeving** die heel vrij, experimenteel en spontaan was en aan het woord een grote plastische waarde toekende.
- > **door zijn uiterst gevarieerde inhoud** was en getuigde van het interdisciplinaire karakter van de Cobrabeweging: naast de hoofdartikelen, die soms echte manifesten waren, bevatte het blad een vervolroman, teksten over film, over jazzmuziek, over volksfeesten, comic strips, aforismen, poëzie, brieven van amateurschilders, citaten en tekeningen van kinderen.
- > **door zijn samenstellers** die een groep vormden met verschillende nationaliteiten en met interesses die ver buiten de Deense, Belgische en Nederlandse grenzen strekten, wat het tijdschrift een sterk internationaal karakter verleende.

Het tijdschrift en de groep vormden dus één geheel. Het einde van Cobra betekende dan ook het einde van het tijdschrift 'Cobra'. Met de tiende en laatste aflevering werd het gezamenlijke avontuur dat 'Cobra' heette, afgesloten*.

* Tijdens het driejarige bestaan van 'Cobra' verschenen tien afleveringen; het speciale nummer 8-9 werd opgezet in Kopenhagen en achteraf, na de ontbinding van de groep, wedersamengesteld op basis van een handgeschreven ontwerp. Naast Cobra zijn ook de aanvullende publicaties 'Le Petit Cobra' en 'Le Tout Petit Cobra' het vermelden waard.

VOLTOOIDE ABSTRACTIE

Anton ROOSKENS, 'Compositie met witte lijnen', 1951, privéverzameling. Tekst: V.X. (Educatteam)

“Een veldslag bedenken en dan in de vormen van een veldslag gieten om enkel en alleen een veldslag af te beelden lijkt ons volkomen abstract [...] Een schilder in strijd die zijn agressiviteit de vrije loop laat, zal ons een uitbarsting van wreedheid tonen die picturaal sterker is dan wanneer hij nagemaakte soldaten, gewapend met virtuele geweren, zou opstellen in de veldslag die hij in gedachte heeft.”

Kort voor de Eerste Wereldoorlog openden Kandinsky, Mondriaan en Malevitsj de weg naar de abstracte kunst. Zij hebben, elk op hun manier, het kunstwerk ontdaan van verwijzingen naar de ons omringende materiële werkelijkheid. Tijdens het interbellum verdiepten de surrealisten zich in de – abstracte – gedachte en haar vertaling in beelden. De relatie tussen het object, het gedachte object en de voorstelling van het object speelden een belangrijke rol in hun werk. De Cobrakunstenaars bouwden voort op het artistieke onderzoek van deze pioniers. De uitweg uit de eeuwige tweespalt tussen abstractie en figuratie vonden zij in de materie. De grillen van de materie behoedden hen voor elk “abstract opgesteld

scenario". Bevrijd van dit scenario wordt het schilderij "een grafiek, een intelligent cardiogram dat zich even gemakkelijk laat lezen als een karakter dat zich openbaart in de schrijvende hand".

(Alle citaten komen uit de tekst 'Abstraction faite' van Pierre Alechinsky, die in 1951 in de tiende aflevering van het tijdschrift 'Cobra' verscheen.)

CONSTANT
'Gewonde duif'
1951
Museum
Boijmans Van
Beuningen,
Rotterdam

Tekst:
J.P.T.
(Educateam)

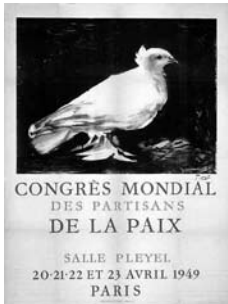

ENGAGE- MENT

De oprichters van Cobra waren bijna allemaal een tijdje aanhangers van de communistische partij. Zij probeerden kunst en politiek engagement, in casu het marxisme, met elkaar te verenigen, aanvankelijk in de Groupe Surréaliste-Révolutionnaire. Maar de meesten hielden het al gauw voor bekeken omdat de communistische leiding, in navolging van de fanatieke Russische ideoloog Zjdanov, het 'sociaal-realisme' tot de enige ware revolutionaire kunst verhief. De Cobraleden voerden eindeloze debatten rond deze thema's maar raakten het lang niet altijd met elkaar eens.

In 1950 presenteerde de schilder Constant zijn

versie van het sociaal-realisme. Hij stapte af van de uitbundige, kleurrijke stijl van zijn fabeldieren en kinderlijke figuren en begon dramatische historische scènes te maken die een aanklacht waren tegen de verschrikkingen van de oorlog. De Koude Oorlog of de Koreaanse Oorlog? Tegen een achtergrond van oorlogsverwoesting was zijn 'Gewonde duif' een pessimistisch antwoord op het universele vredessymbool dat Picasso in 1949 had ontworpen voor het congres van de Wereldraad voor de Vrede in Parijs en waarmee eerst en vooral de stalinisten hadden uitgekapt als pacifistisch embleem.

Pablo PICASSO
Affiche van het
'Congrès Mondial des
Partisans de la Paix, Paris'
1949
© SABAM Belgium 2008

DE BRONNEN: PRIMITIVISME EN KINDER

KINDER- TEKENINGEN

Het verlangen om zich te bevrijden van onze rationele cultuur deed de Cobraleden op zoek gaan naar andere kunstvormen die tot dan toe weinig achting genoten: de primitieve kunst, de kunst van kinderen en geesteszieken.

De Cobrakunstenaars hadden veel bewondering voor dit soort kunst vanwege de zeer vrije expressie en de onbegrensde vindingrijkheid die zij erin ontdekten. Een kind dat niet met een culturele bagage beladen is, vindt altijd originele oplossingen voor de problemen van de figuratieve voorstelling. Een tekening is voor het kind een avontuur, een improvisatie. Ook geesteszieken ontwikkelen mogelijkheden die diep in de mens verborgen zitten. Net na de oorlog, die een ineenstorting van de menselijke waarden met zich meebracht, raakten

de Cobrakunstenaars ervan overtuigd dat zij slechts door een terugkeer naar de oorsprong de basis konden leggen van een nieuwe wereld en dat zij zich moesten ontdoen van het oude belemmerende westerse model.

Karel APPEL

'Jongetje'

1950

verzameling

Nieuwenhuizen Segaar

Tekst:

I.R. (Educateam)

EEUWIGE MYTHEN

De experimentele film 'Perséphone', de enige film over Cobra, gaat over de Griekse godin van het dodenrijk en ook over Aphrodite en de 'oeroude mythe van de verschrikkelijke moeder'.

Hoewel de goden en helden meestal niet bij name werden genoemd – uitgezonderd 'Perséphone' – was Cobra geobsedeerd door het mythische.

De mythen, die ten overvloede in de primitieve kunst en de volkskunst terugkeren, voeren archetypen ten tonele en maken tekens en materie tot universele maskers en landschappen die zich tot allerlei interpretaties lenen ...

... fabelwezens

... aardopstuwings en uitbarstingen

... diep in onze herinnering verborgen sporen die toch altijd onderhuids voelbaar zijn.

Vormen zijn niet langer een voorstelling van iets, zij zijn zelf 'beeldend'. Het zijn mythen in wording.

Jean-Michel ATLAN, 'Zonder titel', 1949

verzameling Nieuwenhuizen Segaar

Tekst: I.P.T. (Educateam)

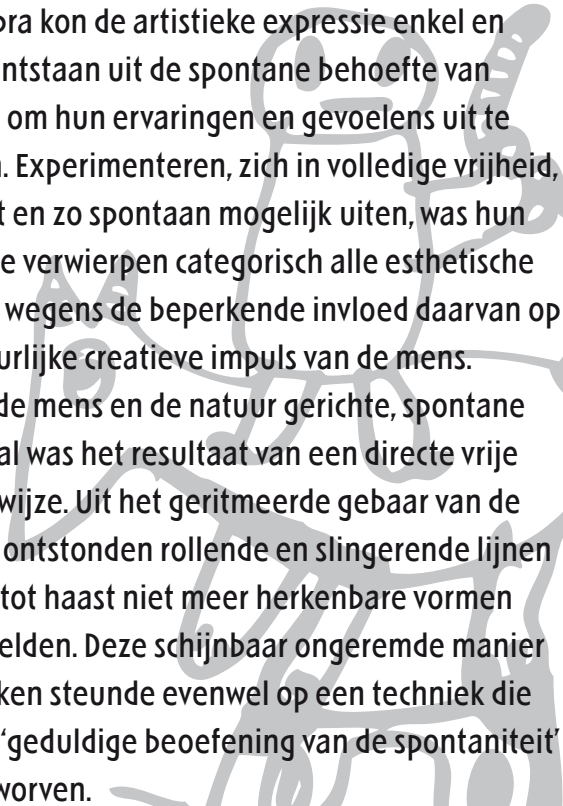
HET VRIJE GEBAAAR EN DE SPONTANITEIT

“Met onze experimenten willen wij het denken spontaan tot uiting laten komen buiten elke controle van het verstand. Door die irrationele spontaniteit dringen wij door tot de levensbron van het zijn. Ons doel is te ontsnappen aan de heerschappij van de rede die tot op vandaag nooit iets anders is geweest dan de geïdealiseerde heerschappij van de burgerij, om ten slotte het leven te beheersen”.

(Jorn, 'Discours aux pingouins', Tijdschrift Cobra nr. 1, 1949)

Serge VANDERCAM / Christian DOTREMONT
'Ik roep, handgeschreven', 1959, KMSKB, Brussel

Voor Cobra kon de artistieke expressie enkel en alleen ontstaan uit de spontane behoefte van mensen om hun ervaringen en gevoelens uit te drukken. Experimenteren, zich in volledige vrijheid, zo direct en zo spontaan mogelijk uiten, was hun motto. Ze verwierpen categorisch alle esthetische normen wegens de beperkende invloed daarvan op de natuurlijke creatieve impuls van de mens. Hun op de mens en de natuur gerichte, spontane beeldtaal was het resultaat van een directe vrije schilderwijze. Uit het geritmeerde gebaar van de schilder ontstonden rollende en slingerende lijnen die zich tot haast niet meer herkenbare vormen ontwikkelden. Deze schijnbaar ongeremde manier van werken steunde evenwel op een techniek die door de 'geduldige beoefening van de spontaniteit' was verworven.

Karel APPEL, tekening, tijdschrift 'Cobra' n° 8, 1951.
Tekst: I.R. (Educatteam)

OVERGAVE AAN DE MATERIE

Weg met de praktische recepten, de esthetische theorieën hebben afgedaan, wat telt is de spontaniteit! De materie krijgt voortaan een hoofdrol toebedeeld. Als bondgenoot van de zintuigen maakt zij de verbeelding vrij.

De experimenterende Cobrakunstenaars vonden in de materie een intense levensenergie en een fundamentele inspiratiebron. De materie toont zich direct en voedt zo actief de verbeelding van de

Asger JORN, 'Zonder titel', 1951, verzameling Stéphanie Janssen, Arizona, U.S.A. Tekst: J.S. (Educateam)

kunstenaar. Elke creatieve handeling komt voort uit een innerlijke 'conversatie' tussen het materiaal dat de kunstenaar heeft gekozen, zijn hand en het werktuig dat hij hanteert. "Wij, wij vinden alleen in de materie de waarachtige bron van de kunst. Wij zijn schilders en het materialisme is voor ons in de eerste plaats gewaarwording: gewaarwording van de wereld en van de kleur", zo verklaarde de Experimentele Groep in Holland in nummer 2 van 'Cobra'. Sommigen brachten die 'materialistische' benadering van de kunst in verband met een marxistische visie op de ontwikkeling van de maatschappij. Anderen lieten zich veeleer inspireren door het idee van de kracht van de materiële verbeelding waarover de Franse filosoof Gaston Bachelard schreef in zijn boek 'La Terre et les Rêveries de la volonté' dat in 1948 verschenen was.

Bij Marx en Bachelard vonden de Cobraleden een echo van hun eigen ideeën over creativiteit en de wereld.

WIJ DROMEN

“Wij werken samen, wij zullen samenwerken”. Deze laatste zin van het pamflet ‘La Cause était entendue’ waarmee de Cobagroep werd opgericht, geeft meteen uiting aan het verlangen om samen te werken dat zo kenschetsend was voor de groep. Al heel vroeg in de geschiedenis van Cobra verschijnen de zogeheten ‘peintures partagées’ (gezamenlijke schilderijen) en andere betekenisvolle collectieve creaties. Onder de ‘vierhandige’ werken bekleden de woordschilderijen een belangrijke plaats. In ‘Je lève tu lèves nous rêvons’ (vrij vertaald: ‘ik draag jij draagt wij dromen’) vermengen schriftuur en schilderij zich in hetzelfde vlak en dompelen ons zo onder in een universum van tekens dat de gemeenschappelijke oorsprong van beide in herinnering brengt.

Christian DOTREMONT / Asger JORN, ‘Je lève, tu lèves, nous rêvons ...’, 1948, verzameling Pierre en Micky Alechinsky.
Tekst: G.B. (Educatteam)

HUN EIGEN WOORDEN...

Er wordt snel gewerkt, zonder voorafgaand overleg. Nu eens neemt de schrijver het initiatief - 'je lève'. Hij schildert enkele woorden die de schilder inspireren. Dan weer zet de schilder - 'tu lèves' - zijn eerste penseeltrekken die de schrijver aansporen om hem in zijn omzwervingen te volgen.

In een pendelbeweging tussen 'ik' en 'jij', tussen het leesbare en het zichtbare, wordt de verbeelding versterkt. Schrijver, schilder en toeschouwers samen worden dan ook uitgenodigd om mee te gaan in de synthese van deze dialectiek: 'nous rêvons'.

Pierre ALECHINSKY (1927-) **B**

“De hand, gewapend met het penseel, oefent zich, verwondert zich, ontwikkelt zich”

Christian DOTREMONT
(1922-1979) **B**

“Wat is een tekening ? Het is een ontwarde en hervlochten schriftuur”

Karel APPEL (1921-2006) NI

“De straat was eigenlijk mijn atelier”

Henry HEERUP (1907-1993) Dk

“Een steenblok is een stuk natuur, een steen moet een steen zijn, ongeacht wat eruit gehouwen zal worden, steen is geen vlees en bloed”

CONSTANT (1920-2005) NI

“Wij hebben niet alleen het burgerlijk materialisme de rug toegekeerd, maar ons ook afgekeerd van een steriele abstractie en een pessimistisch surrealisme”

Asger JORN (1914-1973) Dk

“Met onze experimenten willen wij het denken spontaan tot uiting laten komen buiten elke controle van de rede. Via die irrationele spontaniteit dringen wij door tot de levensbron van het zijn”

CORNEILLE (1922-) NI

“Er is een kunst nodig die de materie zelf gelijk of superieur maakt aan de vormen die erin verval zijn”

Carl-Henning PEDERSEN (1913-2007) Dk

“Iets in mij drijft mij tot het schilderen van dingen alsof het goden zijn. Ik wil het sacrale schilderen”

07.11

2008

15.02

2009

KONINKLIJKE MUSEA
VOOR SCHONE KUNSTEN
VAN BELGIË

BRIDGESTONE

PASSION for EXCELLENCE

© 2008

Aucun extrait de ces publications ne peut être reproduit sans l'autorisation préalable de l'éditeur.

Direction scientifique
Coordination générale

Anne Adriaens-Pannier
Isabelle Vanhoonacker
Raffaella Palanga
Géraldine Barbery

Coordination éditoriale
Graphisme
Textes

Piet Bodyn
Brigitte de Patoul
Piet Bodyn
Géraldine Barbery
Rosemarie Michel
Marleen Piryns
Isabelle Rombeau
Julie Stouffs

Traductions

Jean-Philippe Theyskens
Véronique Vandamme
Irene Smets
Adrienne Fontainas

Images

©SABAM Belgium 2008
©Karel Appel Foundation 2008
©MUSIDOR
©CORBIS

Un projet réalisé avec le soutien de Bridgestone.